

Віктор Євгенович Іванов – вчений та засновник
кафедри матеріалів реакторобудування Харківського університету
Завідувач кафедри матеріалів реакторобудування та фізичних технологій
С. В. Литовченко

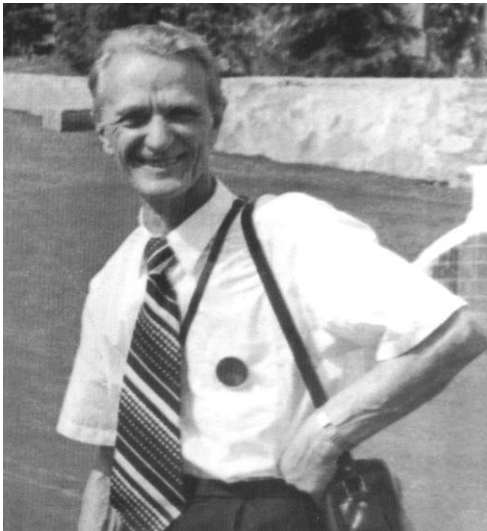
22 листопада 2018 року виповнилося 110 років від дня народження Віктора Євгеновича Іванова – відомого вченого, академіка Академії Наук України і члена-кореспондента Академії Наук СРСР, засновника і першого завідувача кафедри матеріалів реакторобудування фізико-технічного факультету Харківського університету.

В. Є. Іванов народився у невеликому селі на Волзі, у тодішній Самарській губернії, він рано втратив матір, родина була дуже бідною. У юнацькі роки працював на Уралі на металургійному заводі, де вперше побачив рідкий метал та його плавку, побачив «як біжить розпечений струмінь метала», і був назавжди цим причарований.

Наступний етап життя – журналістика, спочатку у газетах Єкатеринбурга та Москви, а потім – в Туркменії, де він швидко опанував мову та розвинув свої літературні таланти.

Лише у 1939 році чисельні прохання В. Є. Іванова відпустити його на навчання задовольнили, і він став студентом Ашхабадського педагогічного інституту. Але і тут відбулася чергова суттєва (чи не вирішальна) зміна сфери діяльності – він вступив на навчання на фізико-математичний факультет, який успішно закінчив 1942 року, але не зупинився на цьому та продовжив навчання в Одеському гідрометереологічному інституті (одночасно працюючи там монтером та лаборантом).

Зазначу, що тоді в Ашхабад було евакуйовано багато вищих навчальних закладів, зокрема – Московський університет. Студент Іванов відвідував там лекції зі спеціальних дисциплін фізико-математичного спрямування. Ось цитата з його листа того часу: «...Завтра йду на заняття аспірантов и преподавателей МГУ, на которые приглашен. Будет лекция о тензорном анализе. Я решил прослушать весь курс тензорного исчисления – мне это очень нужно будет в будущем» (авангардне передбачення – все це дуже важливим буде в ядерних питаннях) [1]. Після закінчення гідрометереологічного інституту у 1945–1947 р.р. навчався там-таки в аспірантурі, а у 1947 році був направлений до Харкова на стажування в УФТІ, де і залишився назавжди.

У 1947 р. В. Є. Іванов став співробітником УФТІ та з 1949 р. паралельно почав викладати у Харківському університеті. Першим його начальником та вчителем у Харкові став професор М. І. Корсунський (начальник лабораторії ударних напруг), а через деякий час – і сам директор інституту академік К. Д. Синельников. Саме за сприяння Синельникова та за його безпосередньої участі В. Є. Іванов пройшов весь шлях від звичайного наукового співробітника до заступника директора (1959 р.), а з 1965 р. – директора ХФТІ [2].

Значна частина наукових робіт ХФТІ того часу була секретною. Досі достеменно невідомо, які з цих робіт виконував до початку 60-х років Іванов. Але факти з біографії є вагомою підставою для мірку-

вань, а саме:

- 1952 р. – захист кандидатської дисертації (головуючий на засіданні ради – І. В. Курчатова);
- 1954 р. – нагороджений медаллю «За трудовую доблесть»;
- 1956 р. – нагороджений орденом Леніна;
- 1961 р. – обраний членом-кореспондентом АН України (до захисту докторської!!!!);
- 1961 р. – присуджено ступінь доктора наук;
- 1964 р. – обраний членом-кореспондентом АН СРСР;
- 1967 р. – обраний академіком АН України.

Необхідно нагадати, що в 1960-му році помер І. В. Курчатов, невдовзі суттєво погіршилось здоров'я К. Д. Синельникова, і він практично відійшов від керівництва інститутом. З того часу багато організаційно-керівних проблем необхідно було вирішувати заступнику директора (а потім і директору) інституту В.Є. Іванову.

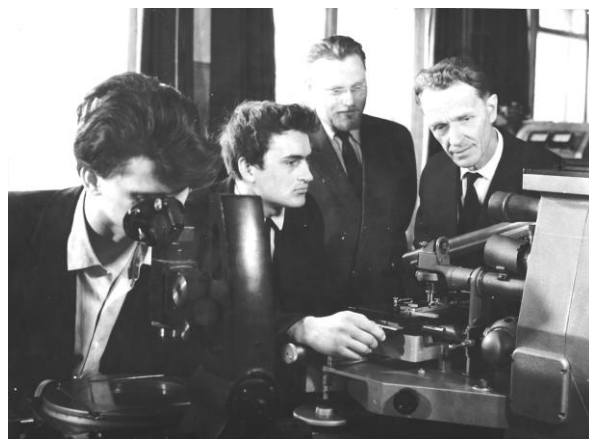
Якщо максимально стисло охарактеризувати Іванова-вченого, то можна тільки перерахувати наукові сфери, у яких він мав пряме відношення до поняття «перший» [1]:

- перший в світі реактор-перетворювач на швидких нейтронах;
- перша в світі атомна станція з важководним реактором;
- перший в світі вакуумний прокатний стан;
- перші в світі складні композиційні матеріали, виготовлені вакуумною прокаткою;
- перші в світі установки вакуумної дистиляції металів;
- вперше в світі отриманий надчистий та надпластичний берилій;
- перші в світі вакуумно-плазмові методи формування плівкових покриттів на ректорних матеріалах;
- перші в світі жаростійкі та жароміцні покриття, розраховані на надвисокі температури.

За результатами педагогічної роботи В. Є. Іванова у Харківському державному університеті йому у 1962 році було присвоєно звання професора. Але найвагомішим результатом освітньої роботи Іванова було створення у тому-таки 1962 році кафедри матеріалів реакторобудування на новому в університеті фізико-технічному факультеті. За безпосередньої участі та допомоги директора ХФТІ Іванова у П'ятихатках було побудовано новий корпус для цього факультету, гуртожиток та студентську їдальню [3].

Академіки В. Є. Іванов та А. М. Петросянц (голова Державного комітету з використання атомної енергії) оглядають новий корпус фізтехна, 1971 р.

В. Є. Іванов та доцент А. М. Блінкін (у 1978-1981 р. декан ФТФ) зі студентами в лабораторії кафедри матеріалів реакторобудування.

Створивши кафедру, яку він очолював до 1970 року, побудувавши навчальний процес, забезпечивши все це необхідним обладнанням, приладами і матеріалами, підготувавши зі своїх учнів та послідовників необхідні викладацькі кадри, Віктор Євгенович залишив тим самим незгладимий слід в історії нашого університету. І сьогодні серед викладачів кафедри – учні В.Є. Іванова: Г.П. Ковтун, В.Є. Семененко, П.І. Стоєв, В.М. Воеводін.

В останнє десятиліття життя діяльність В.Є. Іванова було відзначено Державною премією СРСР (1972), другим орденом Леніна (1973), орденом Трудового Червоного Прапора (1975), званням заслуженого діяча науки і техніки України (1978), премією Ради Міністрів СРСР (1981, посмертно) [2].

Список літератури:

1. Академик Иванов: Историко-биографический очерк / Комментарий А. Филатова // Харьков : Майдан, 2002. – 200 с.
2. Виктор Евгеньевич Иванов. Материалы к библиографии ученых СССР. Серия химических наук, вып. 85. – М.: Наука, 1991. – 46 с.
3. Виктор Евгеньевич Иванов (к 100-летию со дня рождения) / Вісник Харківського національного університету, 2008. – Т. 832. – Серія фізична "ЯДРА, ЧАСТИНКИ, ПОЛЯ", вип. 4/40/.